

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-59>

УДК 339.923

СПІВРОБІТНИЦТВО КРАЇН БРІКС ЯК НОВИЙ ФОРМАТ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ

BRICS CO-COOPERATION AS A NEW FORMAT OF INTEGRATION ASSOCIATION

Чернишова Лариса Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3589-9154>

Chernyshova Larysa

V.N. Karazin Kharkiv National University

У статті розглянуто процес трансрегіоналізму як нового формату інтеграційного об'єднання країн, визначено його сутність та типологізацію. Охарактеризовано трансрегіональне об'єднання БРІКС, визначено його ресурсну базу. Проаналізовано економічний та політичний потенціал об'єднання. Визначено геостратегічні позиції країн БРІКС, їх роль та функції у системі міжнародного господарства. Наведено прогнозні показники темпів зростання економічного розвитку країн БРІКС у довгостроковій перспективі. Окреслено напрями грошово-кредитної політики об'єднання, спрямованої на зниження державного боргу та збільшення міжнародних резервів. Оцінено перспективи внутрішнього та зовнішнього співробітництва країн БРІКС. Визначено напрями посилення механізмів внутрішньої взаємодії угруповання та пошуку згоди з ключових питань глобального порядку.

Ключові слова: трансрегіоналізм, БРІКС, ресурси, потенціал, співробітництво, інтеграційне об'єднання.

В статье рассмотрен процесс трансрегионализма как новый формат интеграционного объединения стран, определены его сущность и типологизация. Охарактеризовано трансрегиональное объединение БРИКС, определена его ресурсная база. Проанализирован экономический и политический потенциал объединения. Определены геостратегические позиции стран БРИКС, их роль и функции в системе международного хозяйства. Представлены прогнозные показатели темпов роста экономического развития стран БРИКС в долгосрочной перспективе. Обозначены направления денежно-кредитной политики объединения, направленной на снижение государственного долга и увеличение международных резервов. Оценены перспективы внутреннего и внешнего сотрудничества стран БРИКС. Определены направления усиления механизмов внутреннего взаимодействия группировки и поиска согласия по ключевым вопросам глобального порядка.

Ключевые слова: трансрегионализм, БРИКС, ресурсы, потенциал, сотрудничество, интеграционное объединение.

The article is devoted to the study of transregional cooperation in the field of international economic relations at the level of the BRICS, which is becoming increasingly important due to the potential and status of actors involved in these processes. The aim of the article is to analyze the cooperation of the BRICS countries as a new format of integration association and determine the prospects for its development. The article considers the process of transregionalism as a new format of integration of countries, defines its essence and typology. The BRICS transregional association has been described and its resource base identified. The economic and political potential of the union is analyzed. The geostrategic positions of the BRICS countries, their role and functions in the system of international economy are determined. The spheres of interaction of the member countries of the association are outlined. The forecast indicators of growth rates of economic development of the BRICS countries in the long run are given. It is determined that the accumulated potential of private consumption and investment in the member countries of the union will help maintain a positive trend in macroeconomic indicators, even in the context of deteriorating foreign trade in the medium term in the context of the pandemic. The readiness of the BRICS countries to respond flexibly to the changing situation in the world and to show unity in the face of new challenges and threats was revealed. The directions of the monetary policy of the association, aimed at reducing public debt and increasing international reserves, are outlined. The place of the BRICS in the architecture of international relations and its position on the leading interstate platforms of interaction is determined. Possible prospects and risks of internal and external cooperation of the BRICS countries were assessed. The dependence of the BRICS potential on the direct or indirect influence of the states cooperating with Brazil, Russia, India, China and the Republic of

South Africa in the framework of other integration projects and bilateral relations is described. The directions of strengthening the mechanisms of internal interaction of the group and seeking agreement on key issues of the global order are identified.

Keywords: transregionalism, BRICS, resources, potential, cooperation, integration association.

Постановка проблеми. Основні дискусії у сфері міжнародних відносин та міжнародної взаємодії наразі ведуться здебільшого на рівні локальної та глобальної площини. Проте свою актуальність зберігають і питання регіональних досліджень, що обумовлено темпами розвитку регіоналізму та трансрегіоналізму.

На сучасному етапі рівень трансрегіональної взаємодії, як нового формату інтеграції, є не досить поширеним та документально змістовним порівняно з іншими «трендами» світових процесів. Однак забезпечення трансатлантичного співробітництва, ініціювання та підтримка таких проектів як «Форум Азія-Європа», а також діяльності трансрегіонального об'єднання БРІКС слугує доказом того, що специфіка трансрегіональної взаємодії у сфері міжнародних економічних відносин набуває все більшого значення за рахунок потенціалу та статусу акторів, що наразі залучені до цих процесів [1, с. 22].

Сьогодні існує необхідність у визначенні походження та засад функціонування трансрегіональних процесів у міжнародному просторі, враховуючи недостатній обсяг аналітичних відомостей у цьому питанні. Наразі існує та функціонує низка політично впливових об'єднань, а також проектів та ініціатив, які так чи інакше пов'язані з трансрегіоналізмом. Тому доречним є проведення аналізу імплементації трансрегіоналізму на прикладу країн БРІКС, що включає також розгляд основних перспектив та складових цього об'єднання.

Аналіз останніх досліджень и публікацій.

Враховуючи, що в тематиці трансрегіонального розвитку країн БРІКС спостерігається бракування емпіричного матеріалу в масиві теоретичних досліджень та відсутні фундаментальні результати роботи вітчизняних науковців, нами проаналізовані дослідження здебільшого зарубіжних вчених, серед яких Чжоу Л., Робертс С., Уілсон Д., Цинсун В., Свейг Ж. Суттєвим дослідженням розвитку країн БРІКС присвячені роботи російських вчених Хороса В., Ткаченка С., Красавиної Л., Шахрая С., Астахова Є. та ін. Проте останні тенденції розвитку міжнародних відносин та актуалізація нових світових чинників впливу обумовлюють проведення подальшого аналізу функціонування інтеграційного об'єднання та прогнозування можливих напрямів подальшої взаємодії.

Метою статті є аналіз співробітництва країн БРІКС як нового формату інтеграційного об'єднання та визначення перспектив його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі трансрегіоналізм, як новий формат інтеграційного об'єднання, набув свого розвитку більшою мірою завдяки синергії трьох ключових світових трендів, серед яких демократизація, глобалізація та інтеграція. Його можна визначити як процес формування великих міжнародних кластерів у результаті зміцнення глобальних, міжрегіональних зв'язків і взаємозалежності, а також цілеспрямованої політики держав і регіональних об'єднань, спрямованої на забезпечення своїх національних і колективних інтересів за допомогою інституалізованого співробітництва в різних сферах і формування загальних політичних, економічних просторів, що мають потенціал забезпечити міжнародну акторність у глобальному управлінні в якості інтегрованого центру світової економіки й політики [2].

Сучасні міжнародні процеси значною мірою залежать від мегатрендів глобалізації, інтеграції, які розбудовуються вже незалежно від держав і навряд чи можуть бути ними обмежені, оскільки в такому випадку держави можуть опинитися в пастці «виключення» із процесів глобальної системи, що еволюціонує. У цьому аспекті, трансрегіоналізм розвивається також і за рахунок об'єктивних чинників, природно заповнюючи «проміжки» між регіональними й глобальними процесами.

На сьогодні у науці не склалося єдиного підходу до феномену інтеграційного процесу – трансрегіоналізму і його наслідків. Визначивши в якості критерію типологізації тип акторів, можна виділити п'ять типів трансрегіоналізму:

- відносини між регіональною організацією/ інтеграційним об'єднанням держав і окремою державою іншого регіону (ОБСЕ-Південна Корея, ЄС-США);
- відносини між двома регіональними інтеграційними групами (ЄС-АСЕАН);
- відносини між регіональною організацією/форумом і регіональною інтеграційною групою (АСЕМ – ЄС);
- відносини між групами держав із двох регіонів (ВАЗЛАФ);

– відносини між окремими державами (не зв'язаних в яку-небудь організацію) з різних регіонів світу (АТЕС, БРІКС) [1].

Трансрегіональне об'єднання БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка) – група найбільших за площею та населенням країн, що розвиваються. Вигідне положення цим країнам забезпечує наявність в них великої кількості важливих для світової економіки ресурсів: Китай – найбільший промисловий виробник у світі; Бразилія – країна, багата сільськогосподарською продукцією; Росія – найбільший в світі експортер мінеральних ресурсів; Індія – держава, що має дешеві інтелектуальні ресурси; ПАР – володар дешевих трудових ресурсів.

Країни БРІКС займають важливі геостратегічні позиції у своїх регіонах, а значний політичний та економічний вплив, який вони мають, дозволяє їм бути в ролі своєрідного орієнтира для найближчих сусідів у процесі прийняття й здійснення останніми зовнішньополітичних рішень.

БРІКС має великий економічний та політичний потенціал, який залишається повною мірою нереалізованим. Об'єднання успішно функціонує у форматі клубу, в той час як діяльність у напрямку оформлення повноцінної організації, встановлення більш тісного співробітництва поки не відрізняється бажаною ефективністю.

Країни-члени об'єднання продовжують займатися розвитком нових фінансових інститутів, установленням їх впливу на світовому рівні, реалізацією конкретних проектів у різ-

них сферах співробітництва (в сфері освоєння космосу, ІТ-технологій, освіти тощо), захищають інтереси держав з ринковою економікою, що формується, та країн, що розвиваються (наприклад, шляхом підвищення їх ролі у МВФ). БРІКС, безсумнівно, буде розвиватися, але як і раніше як параорганізація [3].

Значна роль та функції країн БРІКС у системі міжнародного господарства. На частку країн, що входять до БРІК, припадає 26% території Землі, 42% населення планети (2,83 млрд осіб) і 14,6% світового ВВП. Бразилія, Росія, Індія та Китай виробляють близько 40 % пшениці (понад 260 млн т), 50 % свинини (понад 50 млн т), понад 30 % м'яса птиці (понад 30 млн т), 30 % яловичини (близько 20 млн т) від загальносвітового показника. У країнах БРІК зосереджено 32% (0,5 млрд га) загальносвітових орних земель. Бразилія, Росія, Індія та Китай мають значний інтеграційний потенціал, реалізація якого дозволить більш ефективно впливати на глобальні процеси [4].

Згідно даним Міжнародного валютного фонду, за останні 5 років за показником сукупного ВВП, розрахованим за паритетом купівельної спроможності, «п'ятірка» БРІКС продемонструвала зростання від 33,6 трлн дол. в 2016 році до 41,02 трлн дол. в 2020 році. Проте, у зв'язку з пандемією коронавірусної інфекції, порівняно з 2019 р. загальний ВВП країн-членів організації у 2020 р. скоротився на 5 % (рис. 1) [4].

Прогнозується, що темпи зростання країн БРІКС, вищі за загальносвітові (4,5% порівняно з 2,5% найближчими роками), призведуть

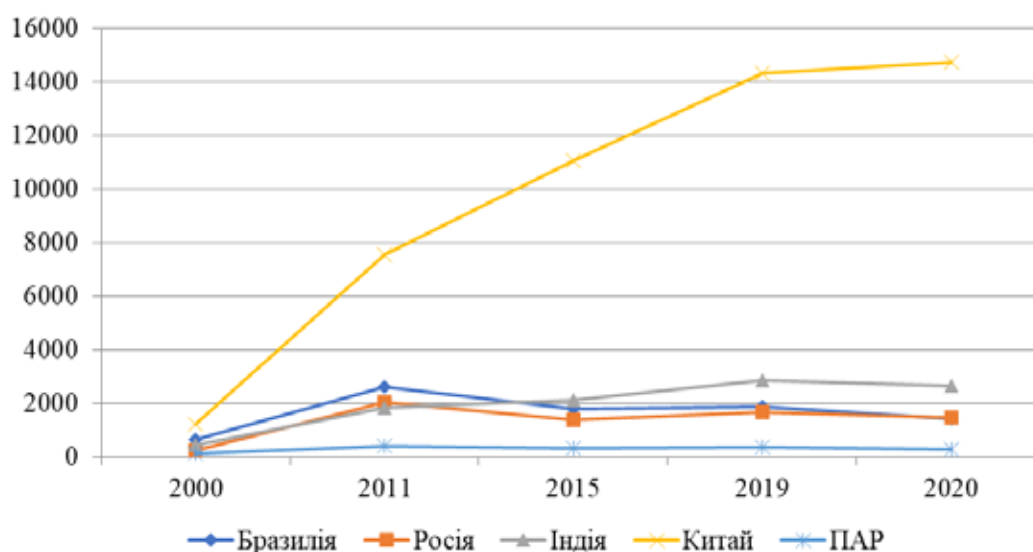

Рис. 1. Валовий внутрішній продукт (поточні ціни / мільярд дол. США)

Джерело: складено за даними [4]

до подальшого збільшення частки «п'ятірки». До 2030 року вони перевищать сукупну частку навіть країн Європи, досягнувши 37% світової економіки. На частку країн БРІКС припадає 19% у світовому експорті товарів, 16% у світовому імпорті товарів (рис. 2), 19% вхідних та майже стільки ж вихідних прямих інвестицій [4]. Відповідна грошово-кредитна політика, спрямована на зниження державного боргу та збільшення міжнародних резервів, сприяє забезпеченню макроекономічної стабільності [2].

Отже, у країн БРІКС є значні природні ресурси, до числа яких входять енергоносії, величезні простори, унікальні екологічні, зокрема, прісноводні резерви, а також «легені планети». У результаті економічна й ресурсна база БРІКС може забезпечити потреби всього людства, якщо виникне така необхідність.

В умовах пандемії коронавірусу країни БРІКС підтвердили готовність гнучко реагувати на мінливу ситуацію в світі та продемонстрували єдність перед новими викликами та загрозами. Так, створений у межах БРІКС Новий банк розвитку вчасно оголосив про створення спеціального кредитного механізму для подолання наслідків коронавірусної інфекції. У цей час учасники міждержавного об'єднання активно обмінюються досвідом з метою зниження поширення COVID-19 і недопущення виникнення нових вогнищ інфекції [5].

За час свого існування об'єднання стало центром залучення багатьох учасників світової політики. Сьогодні угруповання БРІКС успішно вмонтувалося в архітектуру міжнародних відносин і зміцнило свої позиції на

провідних міждержавних платформах взаємодії, таких як ООН і «Група Двадцяти».

У цілому процес самовизначення БРІКС ще не завершений. Подальші перспективи будуть залежати від готовності до реального співробітництва як усередині, так і поза цим об'єднанням. За складних умов подолання світової фінансової кризи економіка країн групи БРІКС, порівняно з країнами Заходу, збереже високі темпи розвитку у середньостроковій перспективі. Накопичений потенціал приватного споживання та інвестицій у цих країнах сприятиме підтримці відносно позитивного тренду макроекономічних показників навіть за умов погіршення динаміки зовнішньої торгівлі внаслідок зменшення попиту в єврозоні та США і цінової корекції на сировинних ринках.

Вірогідним є те, що впродовж наступних п'яти років ситуація на світовій арені зміниться на користь найпотужнішого учасника БРІКС – Китаю, який, забравши першість лідерства у ЄС, стане другою світовою економікою після США, а частка усіх країн БРІКС у світовому ВВП досягне 26,5% [6].

Поряд з цим потенціал впливу БРІКС прямо чи опосередковано включає сили держав, що взаємодіють із Бразилією, Росією, Індією, Китаєм та Південно-Африканською Республікою в межах інших інтеграційних проєктів та двосторонніх відносин. Але одночасно перебування в одному об'єднанні країн, що тягнуть до різних геостратегічних полюсів та проєктів, об'єктивно ускладнює роботу БРІКС.

Як приклад, можна навести проєкт Індо-Тихоокеанського регіону, який реалізується під егідою

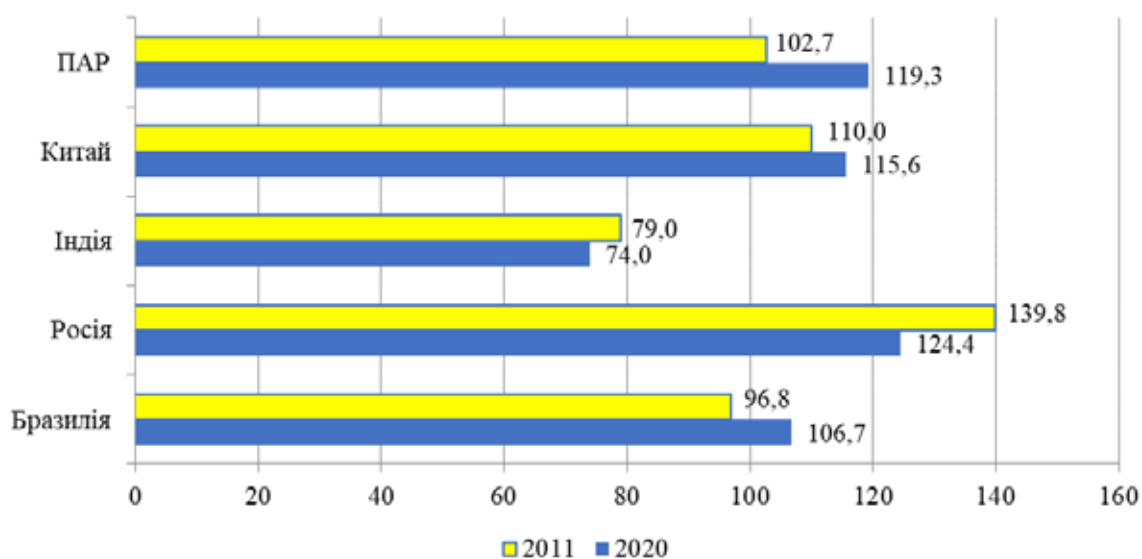

Рис. 2. Співвідношення експорту товарів до імпорту товарів (%)

Джерело: складено за даними [4]

Вашингтона. Як відомо, найважливішим учасником цього проєкту є Індія, глобальне політичне вплив якої постійно зростає. За прогнозами, саме Індія стане до 2032 р. третьою після США та Китаю найбільшою економікою світу.

Хоча Індія стоїть на позиціях, що в основі нового Індो-Тихоокеанського регіону лежать ідеї інклюзивності, відкритості, відсутність прагнення домінування, аналітики показують, що на практиці геополітичний концепт викликає обґрунтовані побоювання і у Китаю, і у Росії. Російська Федерація негативно ставиться до цих процесів на міжнародному рівні в їх американському варіанті, розглядаючи це як спроби зламу колишнього балансу сил у регіоні [7]. Помітно й те, що США намагаються створити потужне військове «ядро» в Індо-Тихоокеанському проєкті разом із Великобританією та Австралією.

У таких умовах поглиблення фактичної різновекторності інтересів країн – учасниць БРІКС може призвести до того, що організація стане просто майданчиком для переговорів, а не реальним механізмом співпраці.

Висновки. Таким чином, спільнота БРІКС може і повинна посилювати механізми внутрішньої взаємодії та пошуку згоди з ключових питань глобального порядку денного для того, щоб транслювати ці ідеї на зони впливу кожного члена БРІКС.

Одним із інструментів вирішення цього завдання може стати узгоджена цифрова трансформація простору БРІКС, реальне зміцнення цифрової взаємодії в межах загальної платформи, а також створення дедалі більшої кількості спільних напрямів взаємодії – як у вигляді цифрових технологій, так і у вигляді правових рішень та привабливих ідей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. На пороге второго десятилетия БРИКС : Сборник статей / Отв. ред. В.Г. Хорос. Москва : ИМЭМО РАН, 2017. 83 с.
2. Хейфец Б. Перспективы институционализации БРИКС. *Вопросы экономики*. 2015. № 8. С. 25–42.
3. Paul T. V. Recasting Statecraft: International Relations and Strategies of Peaceful Change. *International Studies Quarterly*. 2017. Vol. 61. No. 1. P. 1–13.
4. BRICS Joint Statistical Publication 2021. SNAPSHOT. URL: <https://brics2021.gov.in/brics/public/uploads/docpdf/getdocu-64.pdf>
5. Бордачев Т., Панова В, Суслов Д. БРИКС и пандемия сотрудничества. Доклад Международного дискуссионного клуба Валдай. Апрель 2020. URL: https://www.globalaffairs.ru/wp-content/uploads/2020/04/doklad_briks-i-pandemiya-sopernichestva.pdf
6. Kastner S. L., Saunders P. C. Is China a Status Quo or Revisionist State? Leadership Travel as an Empirical Indicator of Foreign Policy Priorities. *International Studies Quarterly*. 2012. Vol. 56. P. 163–177.
7. Tkachenko S. L. BRICS and Development Alternatives, Rekindling the Strong State in Russia and China: Domestic Dynamics and Foreign Policy Projections / ed. by Bianchini, S. and Fiori, A., Leiden, Boston : Brill, 2020. P. 271–297.

REFERENCES:

1. Horos, V.G. (Ed.) (2017) *Na poroge vtorogo desyatiletija BRIKS* [On the verge of the second decade of the BRICS]. Sbornik statej. Moscow: IMEMO RAN, 83 p. (in Russian)
2. Hejfec, B. (2015) *Perspektivy institucionalizacii BRIKS* [Prospects for the institutionalization of BRICS]. *Voprosy ekonomiki*, no. 8, pp. 25–42.
3. Paul, T. V. (2017) *Recasting Statecraft: International Relations and Strategies of Peaceful Change*, *International Studies Quarterly*, vol. 61, no. 1, pp. 1–13.
4. BRICS Joint Statistical Publication 2021. SNAPSHOT (2021). Available at: <https://brics2021.gov.in/brics/public/uploads/docpdf/getdocu-64.pdf>
5. Bordachev, T., Panova, V., Suslov, D. (2020) *BRIKS i pandemiya sotrudnichestva* [BRICS and the pandemic of cooperation]. *Doklad Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba Valdaj*. April. Available at: https://www.globalaffairs.ru/wp-content/uploads/2020/04/doklad_briks-i-pandemiya-sopernichestva.pdf
6. Kastner, S. L., Saunders, P. C. (2012) Is China a Status Quo or Revisionist State? Leadership Travel as an Empirical Indicator of Foreign Policy Priorities. *International Studies Quarterly*, vol. 56, pp. 163–177.
7. Tkachenko, S. L. (2020) *BRICS and Development Alternatives, Rekindling the Strong State in Russia and China: Domestic Dynamics and Foreign Policy Projections*. Bianchini, S. and Fiori, A., Leiden (Eds.). Boston: Brill, pp. 271–297.